Szobor egy gyilkosnak?

Eörsi László történész Dávid Ibolya, kisvártatva leköszönő igazságügyi miniszternek mindössze dilettantizmusát tette szóvá *Tóth Ilona és kultusza* című cikkében (április 4.).

Nem ismerem Eörsi Lászlót, nem tudom, miért azzal fejezi be írását: "... a bíróság Tóth Ilonát a tények és nem a legendák alapján rehabilitálta. Jogosan." Magam úgy vélem: lett légyen Tóth Ilona az 56-os forradalomnak bármily szép alakja, mégiscsak embert ölt, tehát nem lett volna szabad rehabilitálni, vagy ha azt esetleg mégis, akkor sem lett volna szabad neki szobrot állítani.

Hiszen 2001. november 1-jén Pokorni Zoltán, a Fidesz és Dávid Ibolya, az MDF elnöke közösen avatta föl a Semmelweis Orvosi Egyetem főbejárata mellett Tóth Ilona - Obersovszky Gyula könyvcíme szerint a magyar Jeanne d\'Arc - mellszobrát. Azét a Tóth Ilonáét, akit a Fővárosi Bíróság 1957. április 8-án egyrendbeli gyilkosság, izgatás és kétrendbeli személyes szabadság megsértése bűntettében bűnösnek mondott ki (lopás bűntettének vádja alól pedig bűncselekmény hiányában fölmentett), és ezért összbüntetésül halálra ítélt. Amely ítéletet a Legfelsőbb Bíróság Népbírósági Tanácsa 1957. június 20-án lényegében helybenhagyott, s június 27-én végrehajtatott.

Az eljáró bíróságok - beleértve az 1990-ben eljárót is - a következőket állapította meg: Tóth Ilona I. rendű vádlott VI. éves orvostanhallgató volt, és 1956. november 4. és 18. között a Péterfy Sándor utcai kórház ideiglenes vezetőjeként tevékenykedett. Az említett időszakban Angyal Istvánt és társait - akik Budapest IX. kerületében a november 4-ei harcok vezetői voltak - letartóztatták, és az árulók felderítése érdekében Tóth Ilona I. rendű, Gyöngyösi Miklós II. rendű, Gönczi Ferenc III. rendű és Molnár József IV. rendű vádlottak a kórházban több személyt is kihallgattak.

1956. november 18-án, vasárnap délután Kollár István 26 éves rakodómunkás, a Magasépítő Vállalat dolgozója felkereste a munkásszálláson Polgár Erzsébet nevű ismerősét. Gyöngyösi Miklós és társai a Landler Jenő és Murányi utca sarkán elfogták Kollár Istvánt, és közölték vele: a "forradalmi ifjúság nevében" letartóztatják, mert ÁVH-s. Kollár István és Polgár Erzsébet hiába tiltakozott a gyanúsítás ellen, Kollárt a Péterfy Sándor utcai kórházba kísérték. Gyöngyösi Miklós és Gönczi Ferenc Kollár Istvánt a kórház egyik szobájába vitték, és ott tettlegesen bántalmazták, "disznó ÁVÓ-snak" nevezték, majd Gyöngyösi Miklós II. rendű vádlott szólt Tóth Ilonának: "jöjjön, mert valakinek injekciót kell adni". Tóth Ilona Kollár István bántalmazását látva megkérdezte, bűnös-e ez az ember, amire Gyöngyösi igennel válaszolt.

Tóth Ilona magához vett egy 100 köbcentiméteres chloretyles ampullát, gázt, nyitott altatókosarat, és közölte Kollár Istvánnal: el fogja őt altatni. Megkezdte az altatást, majd injekciós fecskendőbe felszívta a chloretyles ampulla tartalmát, s azt benyomta Kollár István nyaki vénájába, de azt 2-3 szúrás után sem találta el. Ezért hozzáfogott, hogy Kollár szívébe adjon injekciót, ám kiderült, nincs több ampulla, ekkor így szólt: "a levegő is jó lesz neki". Az injekciós tűvel több alkalommal Kollár István szívtájékára szúrt, levegőt akart benyomni, de a kezében eltörött a fecskendő. Közben az altatószertől maguk a vádlottak is szédülni kezdtek, ezért Tóth Ilona kiment a szobából. Gyöngyösi Miklós és Gönczi Ferenc a már eszméletlen Kollárt a földre fektették, Gönczi megjegyezte: "a fene egye meg, nem akar megdögleni!", s ezért két lábbal Kollár torkára állt. Amikor Tóth Ilona visszatért a szobába, megvizsgálta Kollár Istvánt, hogy él-e még, s mivel élőnek találta, megállapodtak abban, egyelőre a közelben levő WC-ben helyezik el. Így is tettek, Kollárt a WC-be vitték, ahol Tóth Ilona ismét megállapította, hogy még mindig él. Ezért a Gyöngyösi Miklós által felkínált zsebkést Tóth Ilona elvette, és térdeplő helyzetben, bal kezének középső és mutatóujját kinyitva a zsebkéssel Kollár István szívébe szúrt. A véres kést megtörölte Kollár nyakkendőjében, majd összecsukta, és a WC-be dobta. Kollár Istvánra ezt követően rázárták a WC-ajtót, s ő rövid időn belül meghalt...

Rendőrségi kihallgatása során Tóth Ilona ezt vallotta: "A gyilkosságban bűnösnek érzem magamat. A röplap-terjesztésben, valamint az Élünk című illegális újság szerkesztésében való részvételem tudom, hogy törvénybe ütközik, azonban ebben nem érzem magam bűnösnek... Védelmemre elő kívánom adni, hogy a gyilkosságot azért követtem el, mert akkor az volt a meggyőződésem, hogy azt az embert azonnal meg kell ölni, mert attól tartottunk, hogy ha nem öljük meg, úgy az államvédelmi egységek le fognak csapni ránk. Egyebet előadni nem kívánok, vallomásomat a jegyzőkönyv helyesen tartalmazza, amelyet elolvasás után helybenhagyólag aláírok."

Tóth Ilona testvére, Tóth Ferenc 1990-ben kérte az ítélet semmissé nyilvánítását, ezt a Legfelsőbb Bíróság három bíróból álló tanácsa - elfogadva a legfőbb ügyész indítványát - 1990 októberében elutasította. A Legfelsőbb Bíróság 1990-es álláspontja szerint Kollár István életének kioltása Tóth Ilona részéről rendkívüli brutalitással, az eszközök többszöri változtatásával, az orvosi hivatás gyakorlásának felhasználásával történt. Kollár István csupán annyiban kapcsolódott a népfelkelés eseményeihez, hogy ÁVÓ-snak vélték (jóllehet nem volt az), ezért került sor a teljesen ártatlan 26 éves sértett életének kioltására, amelyben Tóth Ilona is részt vett. E körülmények értékelése során a Legfelsőbb Bíróság arra a meggondolásra jutott, hogy "az előre kitervelten végrehajtott ölési cselekmény véghezvitele Tóth Ilona részéről a népfelkeléssel összefüggésben történt ugyan, de az méltányolható okból elkövetettnek az orvosi hivatást gyakorló vádlott esetében semmiképpen sem tekinthető".

Ezután született meg a 2000. évi CXXX. törvény az 1956. évi forradalom és szabadságharc utáni leszámolással összefüggő elítélések semmisségének megállapításáról. A parlament úgy döntött: immáron nem kell vizsgálni, az elítélés milyen tényállás alapján, milyen bűncselekmény miatt történt, azt sem, mindez igaz-e vagy sem, a semmisség kimondásához elegendő, ha az elítélés népbírósági eljárásban történt, és a forradalommal összefüggésbe hozott cselekmény miatt. E törvény alapján pedig a Fővárosi Bíróság 2001 februárjában kimondta: a Tóth Ilona-ítélet semmis. Ennek során a bíróság egyáltalán nem vizsgálta: a korábban megállapított tényállás igaz-e, vagy sem, az ítélet valójában megalapozott-e, vagy sem. Vagyis nem állapított meg új tényt, nem vont kétségbe korábban megállapított, és a bíróságok által bizonyítottnak tekintett tényállást.

Lehetne ugyan vitatkozni arról, ebben az ítéletben mennyire elfogadható, hogy egy emberölés "a forradalom és szabadságharc céljával, eszmeiségével való azonosulásra tekintettel a forradalommal, illetve harci cselekménnyel összefüggésbe hozott cselekmény" - de talán nem ez a legfontosabb.

Inkább azon érdemes eltűnődni: komolyan, megalapozottan soha senki nem cáfolta, hogy a Tóth Ilona-perben megállapított tényállás döntő többsége igaz. Sokan nyilatkozták, írták, hogy ez konstruált, koncepciós per volt, csakhogy erre semmilyen bizonyítékot nem szolgáltattak. Hangoztatnak néhányan kételyeket, például az elkészült Kollár István-boncjegyzőkönyvről, illetve az azt elemző orvos szakértői véleményekről; ám azt még senki nem merte kétségbe vonni, hogy Kelemen Endre professzor - a soha nem politizáló, kérlelhetetlen erkölcsi tartású patológus - soha nem adta volna a nevét konstruált perhez. Márpedig a boncjegyzőkönyv alapján Kelemen professzor a leghatározottabban állította: igenis megtörténtek az injekciós beszúrások is, a szívbeszúrás is.

Megoszlanak a vélemények arról is, élt-e még Kollár István, amikor Tóth Ilona a zsebkéssel a szívébe szúrt a WC-ben. Egy ügyvéd - aki annak idején joghallgatóként végigülte a Tóth Ilona tárgyalássorozatát - ma is úgy véli: talán a sértett akkor már halott volt nyakának megtaposása miatt, ez esetben pedig a szívbeszúrás alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérlet lett volna, s mint ilyen, nem vezethetett volna halálos ítélethez. Azt azonban ő sem vitatja, hogy a tényállás elején szereplő injekciók nyaki vénába és szívbe szúrása megtörtént, s hogy ezek önmagukban is okozhattak halált. Mint ahogy a szívbeszúrás tényét sem vonja kétségbe, csupán vitatja Haranghy professzor 1957-es szakértői véleményét, amely szerint "Kollár István halálának oka a szívszúrás volt... a szúrcsatorna közelében található vérbeszűrődésekre figyelemmel biztosan élő testben keletkezett, s feltétlenül halálos sérülésnek volt tekinthető".

Lehet tehát vitatni a tényállás több pontját, ám azt egészében megkérdőjelezni mindaddig nem lehet és nem szabad, amíg erre vonatkozó bizonyítékok nem látnak napvilágot. Az eddig megjelent cáfolatok tények helyett sejtéseket, ellenbizonyítás helyett bizonytalan feltételezéseket tartalmaznak.

S így jutunk el a fő kérdéshez: mit keres akkor Tóth Ilona szobra az orvosi egyetem bejáratánál? Miként lehetséges, hogy Pokorni Zoltán, a Fidesz és Dávid Ibolya, az MDF elnöke (aki bevallottan saját ügyének tekinti ezt a rehabilitálást) arra ítéli a következő évtizedek leendő orvosait, hogy naponta kétszer (egyszer befelé, másodszor kifelé) olyan orvos szobra mellett haladjanak el, aki - így vagy úgy, de mégiscsak - embert ölt? Mit akartak sugallni azzal, hogy szobrot emeltek annak, aki kioltotta egy ártatlan ember életét?

(Megjelent a Népszabadságban, 2002. április 22-én.)